

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาพระปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้น ที่จังหวัดอยุธยา
ชื่อนักศึกษา	นางสาว ปิ่นเพชร สาครวาทะ
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ภาควิชา	ศิลปสถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา	2534

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาพระปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นที่จังหวัดอยุธยา ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของสถาปัตยกรรมที่เรียกว่าพระปรากฏ ที่ปรากฏขึ้นบริเวณภาคกลางของประเทศไทยในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 หรือราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 พระปรากฏเป็นอาคารที่ก่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นองค์ประกอบหลักของวัด ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการรูปแบบศิลปกรรมความคิดสร้างสรรค์ที่ออกมาในรูปแบบของอาคารที่มีลักษณะเฉพาะตัว ความสำคัญของศิลปสถาปัตยกรรมดังกล่าว ได้นำมาศึกษาโดยถูกแบ่งออกเป็น 6 บทด้วยกันดังนี้ ในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงที่มา วัตถุประสงค์ ข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษา ตลอดจนขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย บทที่ 2 ได้ศึกษาของนักวิชาการต่าง ๆ ที่ว่าด้วยเรื่องของอยุธยาตอนต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลแนวทาง และในส่วนที่เป็นประโยชน์ จะเป็นพื้นฐานของการวิจัยในครั้งนี้ บทที่ 3 ได้ศึกษาถึงการศึกษารูปพระปรากฏที่ผ่านมา องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของพุทธปรากฏไทย และการศึกษาสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า พระปรากฏและรูปแบบอื่น ๆ ที่พบในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง เพื่อเป็นการสืบและดึงความสำคัญของพระปรากฏ ให้เห็นถึงแนวคิดหน้าที่ ประโยชน์ใช้สอยของอาคารและพัฒนาการของพระปรากฏ / ในบทที่ 4 ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและรายละเอียดของพระปรากฏทั้งสิ้นในสมัยอยุธยาตอนต้นที่จังหวัดอยุธยา / บทที่ 5 ศึกษาเปรียบเทียบพระปรากฏกับพระปรากฏที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี และที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและพัฒนาการในการก่อสร้าง / บทที่ 6 เป็นการสรุปผลการศึกษา และในภาคผนวกได้เสนอเรื่องเทวราชาแบบไทยในสมัยอยุธยาตอนต้น

ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นพระปรากฏไทยในพุทธศาสนา โดยได้รับอิทธิพลการสร้างปรากฏมาจากปราสาทของเขมร ลักษณะของพระปรากฏ

มีรูปทรงเบา มีฐานสูงและเพรียว ซึ่งแตกต่างไปจากปราสาทเขมรที่ทึบตัน ก่อสร้างด้วยระบบ
กำแพงรับน้ำหนัก มีลักษณะเป็นพระปราสาทเดี่ยวเรียงกัน 3 องค์ โดยมีพระปราสาทองค์ใหญ่เป็น
ประธาน และมีพระปราสาทบริวารเล็ก ๆ อีก 2 องค์ในคันทิศเหนือและใต้ นอกจากนี้มี
พระปราสาทหรือเจดีย์จำลองอยู่บนเหนือซุ้มมุขทางเข้าของปราสาทประธาน รูปแบบของอาคารคัง
กล่าวสืบเนื่องแนวความคิดมาจากวัดที่สร้างก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา และในสมัยอยุธยา
ตอนต้นวิวัฒนาการของพระปราสาทเห็นได้ชัดขึ้นที่วัดราชบูรณะ โดยที่ข้างพระปราสาทองค์ใหญ่ ทั้ง
ทางทิศเหนือและทิศใต้ไม่ปรากฏฐานของพระปราสาทบริวาร และพระปราสาทจำลองที่อยู่บนเหนือ
ซุ้มมุขทางเข้าของปราสาทประธานได้กลายเป็นเจดีย์จำลองแทน

จากรูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของพระปราสาทเป็นงานที่สะท้อนเรื่อง
ราวเกี่ยวกับไตรภูมิพระร่วงของพุทธศาสนาเถรวาท ลังกาวงศ์ ซึ่งเป็นที่นิยมในช่วงพุทธ-
ศตวรรษที่ 18-19 และทำให้เรามองเห็นได้ว่าเงื่อนไขทางวัฒนธรรมได้กำหนดรูปแบบของ
อาคาร เพื่อใช้เป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทต่อสังคมอย่างสูงในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เป็นสถาปัตยกรรม
ที่มีลักษณะรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย

the four Phra Prangs in the early Ayutthaya Period at Ayutthaya Province by analysing to show the way of thinking functions and usages of the building, together with the development of Phra Prang in the period of time. Chapter 5 studied and compared between Phra Prang at Wat Prasri rat-tanamahathat Lopburi and Phra Prang at Wat Prasrirattanamatathat Supanburi to learn about the connective way of thinking in construction and social development. The last chapter was the conclusion of studing. On the assitional, an appendix of Thai Theva Racha in the early of Ayutthaya Period was presented to add more understanding for this study and research.

The result of this study and research found that Phra Prang in the early of Ayutthaya Period were Thai Buddhist Phra Prang which grew upon the Kamer Temple. The appearance of Phra Prang was spacious and light looking with a high base. This was differrent from Kamer Temple which looked cramp and look heavy

The architectural style of the building called Phra Prang in the early of Ayutthaya Period was "solitary Prang style" . The biggest Prang was the main Prang but there were other two little Prangs as the followers. One was in the north and the other in the south of the main Prang, there was a model of Phra Prang. This style was the after - effect, exactly the same concept, of the temples before Ayutthaya Kingdom's foundation.

In the early of Ayutthaya Period the development of Phra Prang was imminent at Wat Rajburana. Two little Prangs in the north and south disappeared. The model of Phra Prang on the entrance gateway to the main Prang became the model of a stupa.

The form and function of Phra Prang architecture reflected the belief of Triphumprarung in Hinayānā Langkavongsa which was well-known during the 18th to 19th Buddish Century. Thus , we obviously see that the cultural circumstances influenced the style of architecture to be the key and played the high role of social in the early of Ayutthaya period.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาพระปรางค์ในสมัยอยุธยาตอนต้นที่จังหวัดอยุธยานี้ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยใช้เวลาทั้งสิ้นเกือบจะสามปีเต็ม ถึงแม้จะมีอุปสรรคและปัญหาหลายด้านแต่เรื่องราวก็สามารถคลี่คลายและสำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ข้าพเจ้านางสาว มิ่งเพชร สาครวาทะ ใคร่ขอขอบพระคุณคณะกรรมการการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลา โดยเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความรัดกุมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบอย่างเข้าใจและมีเหตุผลเหมาะสมกับที่เป็นนักวิชาการ โดยที่ได้พยายามให้คำแนะนำและเสนอแนะเกี่ยวกับความเข้าใจในรายละเอียดของการศึกษาตลอดเวลานับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาของข้าพเจ้า และวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้โดยบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือตั้งรายนามต่อไปนี้

1. นายนิคม มลิกะคามะ	ผู้อำนวยการกองโบราณคดี กรมศิลปากร
2. นายประเวศ ลิมปะรังษี	ผู้อำนวยการกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร
3. นายสัญญาชัย หมายมัน	สถานิกประจำกองโบราณคดี กรมศิลปากร
4. อาจารย์สมุน ศรีแสง	อาจารย์ประจำวิชาทฤษฎีศิลปะ คณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. ดร.ระวี ภาวิไล	ผู้อำนวยการกรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหา- วิทยาลัย
6. นายประทีป เฟื่องตะโก	นักโบราณคดี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำหน่วยศิลปากรที่ 1
7. นายฉลวย จารุกานานนท์	นักโบราณคดี ประจำอุทยานประวัติศาสตร์ แห่งชาติศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
8. นางสาวธาดา สุทธิเนตร	นักโบราณคดี ประจำอุทยานประวัติศาสตร์ แห่งชาติศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
9. นางสาวเด่นดาว ศิลปานนท์	นักวิชาการวัฒนธรรม หน่วยศิลปากรที่ 4
10. นางสาวสุวิพร พงษ์พานิช	นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร

11. นางสาวเพ็ญศรี เทศนา   นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร
12. นายชัยยศ อิมภู่วรพันธ์
13. นายกฤษ วงศ์วานิช
14. นายพลกฤษ แยมกลิ่น
15. นายบัณฑิต ลิวชัยชาญ
16. นายวรารุช ศรีโสภาค
17. นายชูศักดิ์ ศักดิ์ทรัพย์ทวี
18. นางสาวนันทิยา ธรรมจินดา
19. นางสาววิไลรัตน์ ย้งรอด
20. นายอุดมรัตน์ รตนธงชัย

ข้าพเจ้าขอขอบคุณพี่ชาย และพี่สาวของข้าพเจ้าทุกท่านที่เป็นผู้ให้มาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นออกทุนการศึกษา โอกาส กำลังใจ สิ่งที่สำคัญคือความเชื่อมั่นในการกระทำของข้าพเจ้า และแม้กระทั่งการรอคอยความสำเร็จของข้าพเจ้าจะนานแสนนานสักเท่าใดก็ตาม

ส่วนใดที่เป็นคุณค่า และประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศให้มารดา

ผู้ล่วงลับ

คำนำ

โบราณสถานเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ที่สำคัญ สามารถมองเห็นได้ชัดเจน มี
วิวัฒนาการเรื่องราวความเป็นมา ตลอดจนความงามอันสุนทรีย์แฝงไว้กับแนวความคิดของผู้คนใน
แต่ละช่วงสมัย อันนับเป็นพื้นฐานที่ดีในการศึกษา เรียนรู้และสืบต่อความเข้าใจในงานสถาปัตยกรรม
จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

คังนั้ววิทยานิพนธ์ฉบับนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงเรื่องราวของพระปรางค์ในสมัยอยุธยาตอนต้น
ที่จังหวัดอยุธยา ที่เป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งและ
มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พยายามใช้วิธีการศึกษาอย่างมีระบบว่าด้วยเหตุผล แต่กระนั้นการ
ทำวิจัยนั้นได้ถูกยึดเยื่อออกไปตามความยืดหยุ่นของระบบ แต่เวลาที่ยึดเยื่อกลับเป็นผลทำให้ข้าพเจ้า
ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ยอยู่นอกเหนือการวิจัย ต้องเพิ่มพูนความมานะและอดทนยิ่งขึ้นในการที่จะเอาชนะ
อุปสรรคที่ไม่คาดคิดว่าจะได้เจอมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตรงและที่ไม่ได้เจตนา จะ
อย่างไรก็ตาม ผู้จัดทำหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงพอที่จะเป็นประโยชน์และเป็นพื้นฐานของความ
เข้าใจอีกด้านหนึ่งสำหรับผู้สนใจค้นคว้าและหาข้อมูลที่สมบูรณ์กว่าในขั้นต่อไป